

Посилення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств: фінансово- майновий аспект

В статті здійснений аналіз інформаційного забезпечення формування показників фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств. Вплив фінансової звітності на фінансову безпеку доведено шляхом узагальнення порядку розрахунку таких показників як: рентабельність операційної діяльності, рентабельність активів, коефіцієнт загальної ліквідності та коефіцієнт фінансової автономії.

Встановлено причинно-наслідковий зв'язок між явищем масової недооцінки операційних основних засобів в бухгалтерському обліку та завищеними показниками рентабельності операційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Викладені пропозиції щодо організації процесу переоцінки основних засобів сільськогосподарських підприємств для покращення представлення їх майнового стану у фінансовій звітності, адекватного визначення показників рентабельності та посилення фінансової безпеки. На рівні Міністерства аграрної політики та продовольства України запропоновано затвердити Методику переоцінки вартості основних засобів сільськогосподарських підприємств, якою передбачити організаційний механізм та методичний порядок проведення переоцінки основних засобів на сільськогосподарських підприємствах. На думку автора, застосування цієї методики забезпечить формування достовірних даних для державної статистики, а отже і реальні показники фінансової безпеки аграрної галузі.

Ключові слова: *аграрний сектор економіки, фінансова безпека, оцінка, основні засоби, рентабельність операційної діяльності, фінансова звітність.*

Ю.С. БЕЗДУШНАЯ*(Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки", г. Киев, Украина)*

Усиление финансовой безопасности сельскохозяйственных предприятий: финансово- имущественный аспект

В статье осуществлен анализ информационного обеспечения формирования показателей финансовой безопасности сельскохозяйственных предприятий. Влияние финансовой отчетности на финансовую безопасность доказано путем обобщения порядка расчета таких показателей как: рентабельность операционной деятельности, рентабельность активов, коэффициент общей ликвидности и коэффициент финансовой автономии.

Установлена причинно-следственная связь между явлением массовой недооценки операционных основных средств в бухгалтерском учете и завышенными показателями рентабельности операционной деятельности сельскохозяйственных предприятий.

Изложены предложения по организации процесса переоценки основных средств сельскохозяйственных предприятий для улучшения представления их имущественного положения в финансовой отчетности, адекватного определения показателей рентабельности и усиления их финансовой безопасности. На уровне Министерства аграрной политики и продовольствия Украины предложено утвердить Методику переоценки стоимости основных средств сельскохозяйственных предприятий, в которой предусмотреть организационный механизм и методический порядок проведения переоценки основных средств на сельскохозяйственных предприятиях. По мнению автора, применение этой методики обеспечит формирование достоверных данных для государственной статистики, а, следовательно, и реальные показатели финансовой безопасности аграрной отрасли.

Ключевые слова: *аграрный сектор экономики, финансовая безопасность, оценка, основные средства, рентабельность операционной деятельности, финансовая отчетность.*

Enhancing Financial Security in Agricultural Business: Financial and Property Aspects

The article provides the analysis of information support for the developing agrarian businesses financial security activities. The impact of financial statements on financial security has been proved through generalization procedure of such calculating indicators as operating margin, return on assets, total liquidity ratio and financial autonomy ratio. A causal effect between mass underestimation of operating fixed assets in accounting and inflated profitability rates in agribusinesses operating activities has been identified.

Suggestions have been made as to revaluation of agricultural enterprises fixed assets for improving their property status presentation in financial reporting, appropriate determining of profitability rates and enhancing their financial security. At the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine it has been proposed to approve the Methodology of agribusinesses fixed assets revaluation which would provide the organizational mechanism and methodical procedure of fixed assets revaluation in agribusiness. According to the author, application of this methodology will enable development of reliable data for national statistics and, consequently, actual results of financial security in agricultural sector.

Keywords: *agricultural sector, financial security, evaluation, fixed assets, profitability of operations, financial statements.*

Постановка проблеми. Фінансові показники розвитку підприємств, галузі, держави формуються на основі даних фінансової звітності. На сьогодні бухгалтерський облік і фінансова звітність сільськогосподарських підприємств характеризується заниженням балансової вартості основних засобів. Незважаючи на норми Положень (стандартів) бухгалтерського обліку в багатьох сільськогосподарських підприємств об'єкти нерухомого майна, транспорт, техніка та обладнання, що використовуються в процесі виробництва протягом десятків років, мають нульову вартість в балансі і, при цьому, обґрунтовану ціну на ринку. Відтак, відсутність їх в балансі знижує вартість майна підприємства, що відображена у фінансовій звітності.

Відсутність у звітності або занижена вартість основних засобів, які використовуються в операційній діяльності призводить до заниження витрат виробництва в частині їх амортизації, а це у свою чергу призводить до завищення показників прибутковості, що розраховуються за даними звітності. Отже, відсутність єдиної галузевої політики щодо оцінки активів у фінансовій звітності, мотивації сільськогосподарських підприємств для представлення реального фінансово-майнового стану призводить до того, що їх звітність не відповідає дійсності (на мікрорівні), це спричиняє викривлення державної статистичної інформації, недостовірність показників, що характеризують фінансову безпеку галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням складу та порядку формування показників фінансової безпеки присвячена велика кількість публікацій. Даніми науковими проблемами займалися О.І. Барановський [1], В.В. Шелест [14], М. Єрмошенко [6], Є.В. Камишнікова [10] та інші. Питання майнового стану сільськогосподарських

підприємств як одного з чинників фінансової безпеки торкаються наукові дослідження М.І. Геруна, Л.В. Городянської [4], В.М. Диби [5], М.М. Могилової та Г.М. Підлісецького [13].

Разом з тим, питанням обліково-інформаційного забезпечення фінансової безпеки, зокрема в аспекті змісту інформації та ступеня її достовірності присвячена досить незначна кількість досліджень, зокрема праці В.М. Жука [7, 8, 9, 12], Н.І. Гордієнко, Л.В. Гнилицької [2, 3], І.Г. Чалого, Б.В. Мельничука, І.П. Мойсеєнко, М.Я. Демчишина.

У зв'язку із зазначеним, **метою статті** є аналіз інформаційного забезпечення формування показників фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств та теоретико-методологічне обґрунтування підходів до його удосконалення. Основу досягнення цієї мети ми вбачаємо в розробці пропозицій щодо нормативного забезпечення та рекомендацій для сільськогосподарських підприємств щодо переоцінки тих основних засобів, вартість яких не відповідає вимогам П(С)БО 7 «Основні засоби». Це у свою чергу забезпечить адекватну, реальну інформацію для визначення показників рентабельності, фінансової стійкості, ліквідності як на рівні підприємства так і на рівні держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. У переважній більшості досліджень [1, 6, 10, 14], фінансова безпека розглядається як складова економічної безпеки підприємства. Більшість методичних розробок визначають 4 групи індикаторів фінансової безпеки підприємства: рентабельність; ділова активність; ліквідність; фінансова стійкість. Показники, що характеризують фінансово-майновий стан, обрані нами для аналізу наступні:

1. Рентабельність операційної діяльності – прибутковість на одиницю витрат.

2. Рентабельність активів – прибутковість на одиницю активів.

3. Коефіцієнт загальної ліквідності (покриття) – достатність ресурсів для погашення поточних зобов'язань.

4. Коефіцієнт фінансової автономії – незалежність від зовнішніх джерел фінансування.

Відповідно до Методологічних положень про використання фінансової звітності підприємств для

цілей статистики підприємств, затверджених Наказом Державного комітету статистики України від 23.12.2011 р. № 393, перелічені показники фінансової безпеки формуються за даними фінансової звітності підприємства (табл. 1). Це свідчить про визначальний вплив фінансової звітності та обраної облікової політики на формування показників фінансової безпеки підприємств та галузі.

Таблиця 1

**Показники фінансової безпеки підприємства:
порядок визначення та інформаційне забезпечення розрахунку**

Показник	Порядок визначення	Складові для визначення	Джерело інформації
Рентабельність операційної діяльності	Фінансовий результат від <u>операційної діяльності</u> Витрати операційної діяльності	Фінансовий результат від операційної діяльності	Звіт про сукупний дохід
		Витрати операційної діяльності	Звіт про сукупний дохід
Рентабельність активів	Чистий прибуток (збиток) Середньорічна вартість активів	Чистий прибуток (збиток)	Звіт про сукупний дохід
		Середньорічна вартість активів	Звіт про фінансовий стан (Баланс)
Коефіцієнт загальної ліквідності	Поточні активи Поточні зобов'язання	Поточні активи	Звіт про фінансовий стан (Баланс)
		Поточні зобов'язання	Звіт про фінансовий стан (Баланс)
Коефіцієнт фінансової автономії	Власний капітал Вартість капіталу і зобов'язань	Власний капітал	Звіт про фінансовий стан (Баланс)
		Вартість капіталу і зобов'язань	Звіт про фінансовий стан (Баланс)

Тезу про те, що занижена вартість основних засобів призводить до недостовірних показників фінансової безпеки доведемо на даних щодо рентабельності операційної діяльності. Як видно з табл. 1 рентабельність операційної діяльності – це відношення фінансового результату від операційної діяльності до витрат операційної діяльності.

До складу операційних витрат відповідно до П(С)БО 16 «Витрати» включаються:

- адміністративні витрати, у тому числі витрати на амортизацію основних засобів загальногосподарського використання;
- витрати на збут, у тому числі витрати на амортизацію основних засобів, пов'язаних зі збутом продукції, товарів, робіт, послуг;
- інші операційні витрати.

Враховуючи те, що основою розрахунку амортизації є вартість основних засобів (первісна або балансова), сума амортизації, що є складовою операційних витрат напряму залежить від вартості основних засобів в бухгалтерському обліку. Результати досліджень свідчать, що на більшості сільськогосподарських підприємств використовуються основні засоби, що мають нульову вартість, а відтак амортизація на такі активи не нараховується, витрати операційної діяльності відповідно –

занижені, а розрахована за такими даними рентабельність – завищена.

В табл. 2 на основі даних фінансової звітності сільськогосподарських підприємств проілюстровано зміну показника рентабельності операційної діяльності в результаті зміни облікової політики. Суть зміни облікової політики полягала в переоцінці усіх основних засобів та включенні їх амортизації до операційних витрат.

На проблему використання недостовірних даних в галузевому управлінні неодноразово звертав увагу професор В.М. Жук [8, 9]. У публікації [7] автор вперше розкриває зміст новітньої обліково-фінансової технології підвищення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств, що полягає в здійсненні оцінки та представлення у звітності найбільш значущих активів підприємства (земельні ділянки та права користування ними, основні засоби, інтелектуальна власність, біологічні активи та сільськогосподарська продукція). В практичному керівництві [12] надана методика впровадження даної технології на сільськогосподарських підприємствах. Апробація основ цієї методики вже зорганізована Федерацією аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України спільно з Аграрним союзом України, Інститутом аграрної економіки та Інститутом обліку і фінансів.

Зміна показника рентабельності операційної діяльності в результаті переоцінки основних засобів та включення їх амортизації до операційних витрат¹

Показник	Рентабельність операційної діяльності до переоцінки, %	Рентабельність операційної діяльності після переоцінки, %	Зменшення рентабельності в результаті переоцінки, відсоткових пунктів
ВАТ «Новоолександрівське»	5,58	3,69	– 1,89
Обухівський райагротехсервіс	– 21,00	– 25,66	– 4,66
ПАТ «Полтаварибгосп»	1,47	– 4,78	– 6,25
ПАТ Птахофабрика «Васильківська»	– 9,09	– 31,35	– 22,26

¹Розраховано на основі фактичних даних сільськогосподарських підприємств

Сучасний стан вирішення даної проблеми свідчить, що головними шляхами посилення фінансової безпеки в частині удосконалення інформаційного забезпечення є:

– визнання на рівні державного управління бухгалтерського обліку важливим інститутом у забезпеченні фінансової безпеки аграрного сектору економіки;

– прийняття єдиної галузевої облікової політики з відповідною послідовністю застосування принципів, методів, технології обліку, що забезпечить досягнення головної мети – підвищення рівня фінансової безпеки аграрної галузі;

– приведення обліку основних засобів у відповідність до вимог П(С)БО 7 «Основні засоби» та оцінка їх вартості з урахуванням сучасних цін на матеріально-технічні ресурси.

Перші два напрями досить змістовно описані в публікаціях [8, 9, 12].

Для реалізації третього напрямку, з метою забезпечення адекватного визначення рівня рентабельності операційної діяльності сільськогосподарських підприємств необхідно розробити та затвердити на рівні галузевого управління – Міністерства аграрної політики та продовольства України - *Методику переоцінки вартості основних засобів сільськогосподарських підприємств*, яка крім організаційних норм міститиме безпосередній методичний порядок проведення переоцінки основних засобів комісіями підприємств. Для її розробки слід створити робочу групу на рівні Міністерства аграрної політики та продовольства України за участі представників зацікавлених сторін: професійних об'єднань виробників, науки, Федерації аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України.

В основу Методики доцільно покласти наступні норми.

1. *Створити комісії по інвентаризації та оцінці основних засобів* на сільськогосподарських підприємствах.

2. *До складу комісії з оцінки включити:* керівника (голова Комісії), головного бухгалтера; бухгалтера з обліку основних засобів; матеріально-відповідальних

осіб; профільних спеціалістів, відповідальних за використання об'єктів основних засобів (інженер, зоотехнік, агроном).

3. *Забезпечити наступну послідовність роботи Комісії:* інвентаризація усіх наявних основних засобів; встановлення дійсного технічного стану об'єктів основних засобів, аналіз на предмет можливості подальшого використання та перегляд очікуваних термінів їх корисного використання; оцінка вартості основних засобів за встановленою методикою; контроль відображення переоцінки в бухгалтерському обліку.

4. *Встановити наступні випадки проведення переоцінки основних засобів.*

Обов'язковій переоцінці підлягають основні засоби, введені в експлуатацію до 1 квітня 1996 р., які підлягали обов'язковій індексації у 1992-1996 рр., та балансова вартість яких не відповідає жодній з баз оцінок встановлених П(С)БО 7 «Основні засоби». Обов'язковій оцінці підлягають також основні засоби, балансова вартість яких рівна нулю та які продовжують використовуватись в господарській діяльності.

Інші об'єкти основних засобів підприємство може переоцінювати, якщо їх залишкова вартість суттєво відрізняється від його справедливої вартості на дату балансу. Кількісний критерій суттєвості відхилення залишкової вартості необоротних активів від їх справедливої вартості встановлений в Методичних рекомендаціях щодо облікової політики підприємства, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 27.06.2013 р. № 635 на рівні 10 % від справедливої вартості.

5. *Щодо власне методичних підходів до проведення переоцінки.*

Переоцінка має бути проведена лише з дотриманням вимог національних стандартів оцінки, що забезпечить визначення справедливої вартості на вимогу П(С)БО. У зв'язку з цим, оцінка основних засобів підприємства може бути проведена: незалежним оцінювачем згідно Закону України «Про оцінку та оціночну діяльність в Україні» або Комісією підприємства з дотриманням вимог щодо

переоцінки встановлених чинним законодавством з бухгалтерського обліку, а саме відповідати П(С)БО 7 «Основні засоби».

6. *Оформлення результатів оцінки.* Методикою мають бути затверджені форми документів для проведення такої оцінки та узагальнення результатів, які можуть бути адаптовані в сучасні програми табличної обробки даних, зокрема Excel.

На етапі впровадження Методики доцільно забезпечити проведення відповідних семінарів-навчань членів комісії (одного або усіх) для освоєння положень методики оцінки та загальних положень національних стандартів оцінки. Семінари повинні включати оволодіння практичними навиками оцінки, навиками автоматизованої обробки даних в процесі оцінки та узагальнення її результатів в бухгалтерському обліку.

Висновки. Основні засоби є основою господарської діяльності підприємства, одним з ключових елементів процесу виробництва продукції, а отже це один з найважливіших об'єктів обліку та звітності, що характеризує загальний майновий стан підприємства, а отже і фінансову безпеку. На сьогодні стан обліку основних засобів на сільськогосподарських підприємствах характеризується суттєвим заниженням балансової вартості, або й взагалі нульовою вартістю активів, що використовуються в операційній діяльності.

Неналежний облік основних засобів призводить до неповного нарахування амортизації на дані активи. Відсутність у витратній частині амортизації основних засобів веде до завищення дійсних показників прибутковості операційної діяльності, що негативно впливає на рівень фінансової безпеки (рентабельність, ліквідність, фінансову автономію). Розрахунки здійснені на базі окремих сільськогосподарських підприємств, показали, що дооцінка основних засобів може призвести до зниження рентабельності операційної діяльності на 22 відсоткові пункти.

В публікації запропоновані головні напрями вирішення даної проблеми на нормативному та методичному рівні. Зокрема, викладено ідеї щодо змісту *Методики переоцінки вартості основних засобів сільськогосподарських підприємств*, яка включає організаційний механізм та методичний порядок проведення переоцінки основних засобів на сільськогосподарських підприємствах. Широке впровадження пропозицій серед підприємств забезпечить формування достовірних даних для державної статистики, а отже і реальні показники фінансової безпеки аграрної галузі.

4 Список використаних джерел

1. *Барановський О.І.* Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): [монографія]. – К.: Київ. нац. торг-екоп. ун-т, 2004. – 759 с.

2. *Гнилицька Л.В.* Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства: [монографія]. – К.: КНЕУ, 2012. – 305 с.

3. *Гнилицька Л.В.* Обліково-аналітичне забезпечення стратегічного управління фінансово-економічною безпекою суб'єктів господарювання будівельної галузі та житлово-комунального комплексу України: [монографія] / Л.В. Гнилицька, І.Г. Чалий, Н.І. Гордієнко. – Харків: Фактор, 2012. – 536 с.

4. *Городянська Л.В.* Відтворення основних засобів на підприємствах України: теорія і практика обліку та аналізу: [монографія]. – К.: КНЕУ, 2008. – 224 с.

5. *Дуба В.М.* Облік та аналіз необоротних активів: [монографія]. – К.: КНЕУ, 2008. – 288 с.

6. *Єрмошенко М.* Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія запобігання. – К.: Київ. нац. тог-екоп. ун-т, 2001. – 309 с.

7. *Жук В.М.* Облікові технології у забезпеченні інвестиційної привабливості фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств / В.М. Жук, Ю.С. Бездушна, О.С. Вдовенко // Облік і фінанси. – 2013. - № 4(62). - С. 32-38.

8. *Жук В.М.* Бухгалтерський облік: шляхи вирішення проблем практики і науки: [монографія]. – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2012. – 454 с.

9. *Жук В.М.* Основы институциональной теории бухгалтерского учета: [монографія]. – К.: «Аграрная наука», 2013. – 408 с.

10. *Камышникова Э.В.* Методы формирования комплексной оценки уровня экономической безопасности предприятия / Э.В. Камышникова // Актуальные проблемы экономики. – 2009. – № 12(102). – С. 87-91.

11. *Мойсеєнко І.П.* Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання / І.П. Мойсеєнко, М.Я. Демчишин // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 10(100). – С. 239-244.

12. Облікове забезпечення інвестиційної привабливості та безпеки підприємства й аграрної галузі: практичне керівництво / [В.М. Жук, Б.В. Мельничук, Ю.С. Бездушна та ін.]; За ред. В.М. Жука. – К.: ТОВ «Всеукраїнський інститут права і оцінки», 2013. – 88 с.

13. *Підлісецький Г.М.* Оцінка сільськогосподарського майна: інституціональні та організаційно-методологічні аспекти / Г.М. Підлісецький, М.М. Моголова, М.І. Герун; за ред. Г.М. Підлісецького. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2013. – 256 с.

14. *Шелест В.В.* Методичний підхід до оцінки і забезпечення належного рівня фінансової безпеки довірчих товариств / В.В. Шелест // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 12(102). – С. 134-139.